

Rhode Johann Gottlieb (1761-1827)

Dramaturg, żurnalista, badacz kultur Wschodu i karbońskich roślin

Urodził się 10 marca 1761 roku w Bühne koło Halberstadt (Saksonia-Anhalt), w rodzinie pastora. Lata studiów w Helmstedt poświęcił na zgłębianie matematyki, filozofii i historii. Późniejsza posada nauczyciela w słynnym Zakładzie Wychowawczym prof. Struve w Brunzwiku nie dawała mu satysfakcji, gdyż pochłaniała wiele czasu, przez co jego postępy w nauce stały w miejscu. Zachęcony przez przyjaciela, który pracował w Estonii jako prywatny nauczyciel, zarobił naprędce niezbędne na podróż pieniądze i w październiku 1789 roku wyruszył drogą morską z Lubeki do Revalu (Tallina). Przez jakiś czas uczył dzieci barona Scöge von Manteufel w Altharms, później pracował jako domowy nauczyciel u hrabiego von Steenbock. Z rodziną hrabiego mieszkał w Petersburgu, gdzie miał okazję poznać najwybitniejsze osobistości ówczesnej Rosji.

W roku 1790 ożenił się z wdową po zamożnym ziemianinie, założył w Revalu własny zakład wychowawczy, a przez jakiś czas kierował tu też teatrem. W roku 1797, już po rozwodzie z żoną, wyruszył w towarzystwie barona Stackelberga w podróż po Rosji i Niemczech. Będąc w Hamburgu dowiedział się o ukazie cara Pawła, który nakazywał wszystkim cudzoziemcom opuszczenie obszaru Rosji, pod groźbą kary zesłania na Syberię. W tej sytuacji pozostał w Hamburgu, gdzie pod pseudonimem Maler Anton publikował owoce swej pracy literackiej. Tu też Emmanuel Joseph Sieyes, wówczas poseł Republiki Francuskiej na dwór pruski, usiłował nakłonić go do wstąpienia na służbę francuską.

Chcąc uniknąć podobnych propozycji, Rhode wyjechał do Berlina, gdzie przez rok wydawał z Fesslerem czasopismo „Eunomia” i przez krótki okres czasu był redaktorem „Boss'sche Berliner Zeitung”. Tu też jego działalność literacka pozwoliła mu nawiązać kontakty z Fichtem i słynnym lekarzem Marcusem Herzem. Wskutek ciężkiej choroby, która na 9 miesięcy przykuła go do łóżka, popadł później w tarapaty finansowe, z których wydobył go radca von Triebenfeld, proponując mu zajęcie się edukacją jego synów.

Tym sposobem w roku 1801 Rhode przybył do Wrocławia, z którym związał się do końca życia. W tym czasie zgłębiał z zapałem problematykę dramaturgii, teatru, sztuki i prowadził rozległą korespondencję z wieloma czasopismami zajmującymi się tematyką estetyczną. W roku 1803 objął na dwa lata redakcję popularnego czasopisma „Breslauer Erzähler”, zaś w roku 1804 został dyrektorem i dramaturgiem wrocławskiego teatru. Na stanowisku tym szybko zdobył sobie szacunek zespołu aktorskiego, a jego utwory sceniczne, w których umiejętnie przedstawiał charaktery i sytuacje, dowodząc tym, jak umiejętnie potrafił podpatrywać życie i jak dogłębnie przyswoił sobie wiedzę o naturze człowieka, zdobyły uznanie wykształconej publiczności. W okresie oblężenia Wrocławia nastąpiła jednak przerwa w działalności teatru, budynek został uszkodzony armatnimi pociskami i ostatecznie Rhode stracił swą posadę.

Po powrocie ze Szwajcarii, gdzie przebywał w towarzystwie hrabiego Burghausa, rozpoczął pracę w założonej w roku 1809 Szkole Wojskowej we Wrocławiu, gdzie, wobec faktu, iż szkoła ta miała ambicję, by swym wychowankom obok wiedzy wojskowej zapewnić też wykształcenie ogólne, uczył geografii i języka niemieckiego. W roku 1820 objął redakcję „Privilegirte Schlesische Zeitung”, którą prowadził aż do śmierci. Ze względu na stan zdrowia zrezygnował ze stanowiska wykładowcy w Szkole Wojskowej i w roku 1822 przeszedł na emeryturę. Choroba coraz częściej przykuwała go do łóżka, coraz częściej też wyjeżdżał do uzdrowisk, głównie do Cieplic

i Szczawna. Nie pozwalał jednak, by obowiązki zawodowe i stan zdrowia zepchnęły na margines jego zainteresowania naukowe, z którymi wiązało się też m.in. jego członkostwo w Królewskiej Naukowej Komisji Egzaminacyjnej i w Śląskim Towarzystwie Kultury Ojczystej.

Swoją sławę ugruntował pracami o dawnych kulturach i religiach, zwłaszcza Persji i Indii. Orientaliści, wobec faktu, że nie znał języków orientalnych, a w pracach swoich wysuwał wiele niedostatecznie uzasadnionych hipotez, zalecali daleko idącą ostrożność przy korzystaniu z jego prac, zgodnie jednak uznawali je za dzieła godne uwagi. W dziedzinie historii sztuki Rhode zdobył sobie uznanie przypominając dawnych, nieznanych i zapomnianych malarzy niemieckich i holenderskich, których dzieła w jego czasach nie były prawie w ogóle reprodukowane.

Jako przyrodnik wszedł Rhode do historii nauki dzięki swej pracy o szczątkach karbońskich roślin, które zachowały się w piaskowcach i łupkach towarzyszących pokładom węgla w śląskich kopalniach, a którymi prawie nikt nie zajmował się od czasów Georga Antona Volkmana. W swej pracy Rhode spróbował usystematyzować karbońskie rośliny i słusznie uznał węgiel za substancję powstałą z owych roślin, jednak, wobec braku botanicznego przygotowania, niepotrzebnie starał się identyfikować kopalne rośliny ze współczesnymi, w którym to dążeniu nawet różne utwory krystaliczne skłonny był uważać za skamieniałe kwiaty. W uznaniu jego zasług dla nauki Fakultet Filozoficzny Uniwersytetu w Jenie nadał mu godność doktora honoris causa. Zmarł 23 sierpnia 1827 roku we Wrocławiu. Jego nazwisko upamiętnione zostało w rodzajowej nazwie karbońskiej paproci *Rhodea*, oraz w nazwie gatunkowej karbońskiego widłaka – *Lepidodendron rhodeanum* Sternberg.

Ważniejsze prace:

- 1800 – Theorie der Verbreitung des Schalles für Baukünstler. Berlin.
- 1809 – Artistische Blumenlese, oder Beiträge zur Geschichte der Kunst vorzüglich in Deutschland, aus dem funfzehnten und sechszehnten Jahrhundert. Breslau.
- 1809 – Versuch über das Alter des Thierkreises und den Ursprung der Sternbilder. Breslau.
- 1817 – Über Alter und Werth einiger morgenlandischen Urkunden in Bezug auf Religion, Geschichte und Alterthumskunde überhaupt. Breslau.
- 1819-1820 – Beiträge zur Alterthumskunde, mit besonderer Rücksicht auf das Morgenland. 2 Hefte. Berlin.
- 1819 – Über den Anfang unserer Geschichte und die letzte Revolution der Erde, als wahrscheinliche Wirkung eines Kometen. Breslau.
- 1820 – Die heilige Sage und das gesammte Religionssystem der alten Baktrer, Meder und Perser und des Zendvolks. Frankfurt am Main.
- 1821-1824 – Beiträge zur Pflanzenkunde der Vorwelt nach Abdrücken in Kohlenschiefer und Sandstein aus schlesischen Steinkohlenwerken. 4 Lieferungen. Breslau.
- 1827 – Über religiöse Bildung, Mythologie und Philosophie der Hindus, mit Rücksicht auf ihre älteste Geschichte. 2 Bde. Leipzig.

Źródła:

- Goeppert H. R. 1835. Über die Bestrebung der Schlesier, die Flora der Vorwelt zu erläutern. Schl. Prov. Blätt. 100. S. 206-209.
- Hoche R. 1889. Allg. Deutsche Biogr. 28. S. 391.
- Nowack K. G. 1835. Schl. Prov. Blätt. 101. S. 488-496, 572-577. 102. S. 39-47, 134-145, 244-252.
- Schlesinger M. 1898. Geschichte des Breslauer Theaters. Berlin. S. 102-103.